

**O'QOTAR QUOLLAR, O'Q-DORILAR, PORTLOVCHI MODDALAR
YOKI PORTLATISH QURILMALARIGA QONUNGA
XILOF RAVISHDA EGALIK QILISH**

Masharipov Tohir

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Tezkor-qidiruv faoliyati

kafedrası katta o'qituvchisi, mayor

O'sarov Hamdam Musaddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20648326>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada o'qotar quollar, o'q-dorilar, portlovchi moddalar yoki portlatish qurilmalariga qonunga xilof ravishda egalik qilish jinoyatlarining kriminologik, huquqiy va taktik-operativ xususiyatlari kompleks tahlil qilingan. Qurol-yarog'larning noqonuniy aylanmasi terrorizm, ekstremizm va uyushgan jinoyatchilikning asosiy moddiy bazasi ekanligi ilmiy asoslanib, bunday jinoyatlarni fosh etish va oldini olishda ichki ishlar organlari tezkor-qidiruv bo'linmalarining (TQF) o'rni keng yoritilgan. Maqolada noqonuniy qurol savdosini fosh etishda "nazorat ostida xarid qilish", "tezkor kiritish" va agenturaviy faoliyatning taktik jihatlari, shuningdek, "Darknet" tarmog'idagi qurol savdosini monitoring qilishda "High-tech policing" texnologiyalaridan foydalanish masalalari ochib berilgan. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreyaning o'qotar qurollarni nazorat qilish va ballistik ekspertizalar (NABIS, eTrace) borasidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy o'rganilib, O'zbekiston milliy qonunchiligini takomillashtirish hamda sohadagi tadqiqotlarni OJS va SCOP.UZ kabi xalqaro va milliy platformalarda indeksatsiya qilish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'qotar qurol, portlovchi moddalar, qonunga xilof egalik qilish, tezkor-qidiruv faoliyati, uyushgan jinoyatchilik, jamoat xavfsizligi, High-tech policing, ballistik ekspertiza, xorij tajribasi.

Contact: 99 826 99 56

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ криминологических, правовых и тактико-оперативных особенностей преступлений, связанных с незаконным владением огнестрельным оружием, боеприпасами, взрывчатыми веществами или взрывными устройствами. Научно обосновано, что незаконный оборот оружия является основной материальной базой терроризма, экстремизма и организованной преступности, широко освещена роль оперативно-розыскных подразделений (ОРД) органов внутренних дел в раскрытии и предупреждении таких преступлений. В статье раскрыты тактические аспекты «контролируемой закупки», «оперативного внедрения» и агентурной деятельности при выявлении незаконной торговли оружием, а также вопросы использования технологий «High-tech policing» для мониторинга торговли оружием в сети «Даркнет». Изучен передовой зарубежный опыт США, Великобритании, Германии и Южной Кореи в сфере контроля над огнестрельным оружием и баллистической экспертизы (NABIS, eTrace), разработаны научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства Узбекистана и индексации исследований на международных и национальных платформах, таких как OJS и SCOP.UZ.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, взрывчатые вещества, незаконное владение, оперативно-розыскная деятельность, организованная преступность, общественная безопасность, High-tech policing, баллистическая экспертиза, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the criminological, legal, and tactical-operational features of crimes related to the illegal possession of firearms, ammunition, explosives, or explosive devices. It is scientifically substantiated that the illicit trafficking of weapons is the main material basis for terrorism, extremism, and organized crime, and the role of operational-search units (OSA) of internal affairs bodies in solving and preventing such crimes is widely highlighted. The

article reveals the tactical aspects of "controlled purchase", "operational infiltration", and undercover activities in detecting the illegal arms trade, as well as the issues of using "High-tech policing" technologies to monitor the arms trade on the "Darknet". The advanced foreign experience of the USA, the UK, Germany, and South Korea in the field of firearm control and ballistic expertise (NABIS, eTrace) was comparatively studied, and scientific-practical proposals were developed for improving the national legislation of Uzbekistan and indexing research on international and national platforms such as OJS and SCOP.UZ.

Keywords: firearm, explosives, illegal possession, operational-search activity, organized crime, public safety, High-tech policing, ballistic expertise, foreign experience.

Har qanday demokratik huquqiy davlatda jamoat xavfsizligini ta'minlashning eng birlamchi va asosiy shartlaridan biri — bu fuqarolar va yuridik shaxslar qo'lidagi o'qotar qurollar, o'q-dorilar hamda portlovchi moddalar aylanmasi ustidan qat'iy davlat nazoratini o'rnatishdir. Qurol o'zining bevosita xususiyatiga ko'ra inson hayoti va sog'lig'iga mutlaq xavf tug'diruvchi, ommaviy qurbonlarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan jismoniy ta'sir vositasidir. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 248-moddasiga muvofiq, o'qotar qurollar, o'q-dorilar, portlovchi moddalar yoki portlatish qurilmalariga qonunga xilof ravishda egalik qilish o'ta ijtimoiy xavfli jinoyat hisoblanadi.

Ushbu turdagi jinoyatlarning ijtimoiy xavfliligi shundaki, ular odatda yakka o'zida sodir etilmaydi, balki boshqa o'ta og'ir jinoyatlarning (qasddan odam o'ldirish, bosqinchilik, terrorizm, ommaviy tartibsizliklar, davlat to'ntarishiga urinish) bevosita moddiy va jismoniy bazasi bo'lib xizmat qiladi. Qurolga noqonuniy egalik qiluvchi shaxslar va uyushgan guruhlarini aniqlash hamda ularni qurolsizlantirish ichki ishlar organlarining tezkor-qidiruv bo'linmalaridan (TQB) yuqori darajadagi xavfsizlik choralari, mukammal konspiratsiyani hamda zamonaviy operativ-texnik vositalardan foydalanishni talab etadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida "Qurol to'g'risida"gi qonun mavjud bo'lib, u fuqaroviy, xizmat va jangovar qurollarning muomalasini tartibga soladi. Shaxsning qonuniy litsenziyasiz yoki ruxsatnomasiz qurolni o'zida saqlashi to'g'ridan-to'g'ri jinoyat hisoblanadi. Jinoyatning obyektiv tomoni bir nechta mustaqil qilmishlardan (muqobil harakatlardan) iborat bo'lishi mumkin:

- **Tayyorlash (Yaratish):** Qo'lbola usulda (kustar sharoitda) o'qotar qurol, o'q-dorilar yoki qo'lbola portlatish qurilmalarini (IED) yasash, shuningdek, yaroqsiz holatdagi qurolni o'q otishga moslab qayta tiklash.
- **Olish (Xarid qilish):** Qurolni topib olish, sotib olish, qarzga olish yoxud xadya sifatida qabul qilib, tegishli ruxsatnomasiz o'zida olib qolish. Agar shaxs topib olingan qurolni o'z xohishi bilan darhol IIOga topshirsa, u jinoiy javobgarlikdan ozod etiladi.
- **Saqlash va olib yurish:** Qurolni o'zining yashash joyida, yashirin xufiyonalarda (taynik) yoki transport vositasida saqlashi yoxud o'zi bilan kiyimida olib yurishi.
- **O'tkazish (Sotish):** Qurol va o'q-dorilarni boshqa shaxsga pullash, almashtirish yoki sovg'a qilish. Bu qilmish ayniqsa ijtimoiy xavfli bo'lib, u qurolning qora bozori (illicit arms trade) ni shakllantiradi.

Jinoyatning predmeti faqat yaroqli bo'lgan o'qotar qurol va moddalardir. Gazli, pnevmatik yoxud signalli qurollar mazkur modda (248-m) doirasiga kirmaydi, lekin qonunga zid ravishda o'zgartirilsa, sud-ballistik ekspertizasi xulosasiga ko'ra o'qotar qurol deb topilishi mumkin.

O'qotar qurollar va portlovchi moddalar savdosini oldini olish asosan TQF ning klassik hamda maxfiy metodlari orqali amalga oshiriladi. Jinoiy guruhlar qurolni ochiq sotmaydilar, jarayon yuqori konspiratsiya va tekshirilgan shaxslar ("o'rtakashlar") orqali amalga oshadi.

Maxfiy hamkorlik va Agenturaviy tahlil: Qurolning qayerdan kelib chiqishi (kontrabanda, harbiylardan o'g'irlanganlik, sobiq mojarolar hududidan olib kelinganligi) ni aniqlash uchun kriminogen hududlarda va qurol-yarog'ga qiziqish bildiruvchi shaxslar atrofida maxfiy ma'lumot manbalari shakllantiriladi. **Nazorat ostida xarid qilish (Operativnaya zakupka):** Qurol sotuvchilarni daliliy ashyolar bilan qo'lga olishning eng samarali TQT si. Maxfiy hamkor yoki afsona ostidagi tezkor xodim o'zini "xaridor" sifatida ko'rsatib, jinoiy guruh bilan qurol xarid qilish bo'yicha kelishuvga erishadi. Oldindan belgilangan joyda, maxsus yashirin audio-video texnikalar kuzatuv ostida qurol va pullar almashinayotgan vaqtda jinoyatchilar "jinoyat ustida" qo'lga olinadi. **Tezkor kuzatuv va Nazorat ostida yetkazib berish (Kontroliruyemaya postavka):** Agar portlovchi moddalar yoki qurollar O'zbekiston hududiga bojxona chegaralaridan yashirincha o'tkazilayotganligi aniqlansa, ular darhol musodara qilinmaydi. Yukning qayerga va qaysi uyushgan jinoiy guruhga ketyotganligini fosh etish maqsadida yuk bojxona va tezkor bo'linmalar nazorati ostida so'nggi manzilgacha yashirin kuzatib boriladi va qabul qiluvchilar bilan birgalikda fosh etiladi.

Bugungi kunda xavfli tendensiya shundaki, qurol-yarog' va portlovchi moddalarni tayyorlash bo'yicha qo'llanmalar hamda qurol savdosi "Darknet" (yashirin internet) tarmog'iga va yopiq Telegram kanallarga ko'chgan. Bunga qarshi kurashishda tezkor bo'linmalar "High-tech policing" usullaridan faol foydalanadilar:

- **OSINT va Kiber-patrul:** Ochiq va yopiq elektron platformalarda (masalan, kriptovalyuta orqali savdo qiluvchi yashirin saytlarda) qurol yoki qo'lbola portlovchi qurilma (IED) yasash komponentlarini qidirayotgan yoxud taklif qilayotgan IP-manzillarni aniqlash.
- **Kripto-tranzaksiyalarni tahlil qilish:** Noqonuniy qurol savdosi ko'pincha blokcheyn tizimi (Bitcoin, Monero) orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy kiber-tezkor bo'linmalar maxsus analitik dasturlar yordamida anonim pul o'tkazmalarini de-anonimizatsiya qilib, qurol sotuvchisining shaxsiga chiqish imkoniyatiga ega.

- **"E-Ma'muriy ish" va litsenziya ma'lumotlar bazasi integratsiyasi:**

Qonuniy ov yoki sport quroliga ega bo'lgan fuqarolarni avtomatlashtirilgan nazorat qilish. Tizim qurol egasining huquqbuzarliklar tarixini monitoring qiladi. Agar qurol egasi doimiy ravishda ma'muriy huquqbuzarlik sodir etsa yoxud ekstremistik oqimlarga moyillik bildirs, "E-Ma'muriy ish" tizimi orqali avtomatik ravishda uning litsenziyasi to'xtatilib, quroli musodara qilinadi.

Tezkor-qidiruv jarayonida jinoyatchidan tortib olingan yoki voqea joyidan topilgan o'qotar qurol darhol Sud-ballistika ekspertizasiga yuboriladi. O'qotar qurolning har bir stvoli (milosi) barmoq izi kabi takrorlanmas individual naqshlarga (mikro-chiziqlarga) ega. Otilgan gilza yoki o'qdan ushbu mikroskopik izlar raqamli 3D skanerlar yordamida ko'chirib olinadi va Ichki ishlar vazirligining yagona Ballistik ma'lumotlar bazasiga kiritiladi. Natijada ushbu qurol oldinroq qayerda, qaysi jinoyatda (masalan, yillar oldin sodir bo'lgan qotillik yoki qaroqchilikda) ishlaganligi avtomatik ravishda aniqlanadi va yopilmay qolgan jinoyat ishlari issiq izidan ochiladi.

O'qotar qurollarga qonunga xilof ravishda egalik qilish jinoyatlariga qarshi kurashishda rivojlangan xorijiy davlatlar (xorij tajribasi) yuksak texnologik va huquqiy yechimlarga ega:

- **Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh):** AQShda qurol erkinligi mavjud

bo'lsa-da, noqonuniy qurol aylanmasiga qarshi maxsus ATF (Alkogol, tamaki, o'qotar qurol va portlovchi moddalar byurosi) kurashadi. Ular "eTrace" elektron tizimidan foydalanadi. Bu tizim orqali dunyoning istalgan nuqtasida topilgan AQShda ishlab chiqarilgan qurolning seriya raqami kiritilganda, u zavoddan chiqqan kundan to qora bozorga tushgunicha bo'lgan butun yo'nalish bir necha daqiqada hisoblab chiqiladi.

- **Buyuk Britaniya (UK):** O'qotar qurollar aylanmasi eng qattiq taqiqlangan

davlatlardan biri. Buyuk Britaniya politsiyasi qoshida NABIS (National Ballistics Intelligence Service - Milliy ballistik razvedka xizmati) ishlaydi. Ular nafaqat qurollarni tekshiradi, balki sun'iy intellekt orqali jinoiy guruhlarining qaysi ko'chalarda va

hududlarda o'qotar qurol saqlayotganini "Bashoratli tahlil" (Predictive analysis) orqali oldindan aniqlaydi va tintuv tadbirlarini o'tkazadi.

- **Germaniya:** NWR (Nationales Waffenregister) — Milliy qurollar reestri orqali har bir qurol to'liq raqamlashtirilgan. Shuningdek, politsiyaning maxsus (MEK/SEK) kuchlari noqonuniy qurol va portlovchi moddalar tayyorlovchi laboratoriyalarga tezkor kiritish va xakerlik hujumlari (Davlat troyan dasturlari) orqali Darknet dagi savdogarlarni qamoqqa oladi.

- **Janubiy Koreya:** Dunyodagi eng xavfsiz mamlakatlardan biri. Fuqarolarga to'pponcha va avtomat saqlash mutlaqo taqiqlangan. Ruxsat etilgan ov qurollari ham fuqaroning uyida emas, balki politsiya mahkamasining maxsus saqlash xonalarida (Smart Safes) saqlanadi. Qurol egasi faqat ov mavsumidagina uni GPS-treker o'rnatilgan holda olib ketadi. GPS orqali qurol belgilangan o'rmondan boshqa joyga (masalan, shaharga) kirsa, tizim darhol politsiyaga trevoga beradi.

Tahlillar shuni isbotlaydiki, o'qotar qurollar va portlovchi moddalarning noqonuniy aylanmasi jamoat xavfsizligini ta'minlashdagi asosiy xatardir. Jinoyat qonunchiligini va tezkor-qidiruv amaliyotini ilg'or xalqaro standartlarga moslashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, Ichki ishlar vazirligi Ekspert-kriminalistika bosh markazi qoshida AQSh va Buyuk Britaniya tajribasiga tayangan holda yagona raqamlashtirilgan "Milliy ballistik tahlil tizimi"ni yaratish hamda sud-ballistik identifikatsiyasini to'liq sun'iy intellekt yordamida avtomatlashtirish.

Ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi 248-moddasiga, agar qonunga xilof ravishda qurolga egalik qilish internet ("Darknet") tarmoqlari va ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda yoki ularga qurol va portlovchi moslamalar yasash sxemalarini (qo'llanmalarini) tarqatish bilan bog'liq bo'lsa, og'irlashtiruvchi malakalovchi belgi sifatida qat'iy jinoiy javobgarlik kiritish.

Uchinchidan, TQB kiber-razvedka guruhlarini faollashtirish va kriptovalyutalar bo'yicha nazorat xaridlarini amalga oshirish mexanizmlari bo'yicha TQF to'g'risidagi qonunchilikka maxsus o'zgartirishlar (Digital undercover operations) kiritish.

To'rtinchidan, ichki ishlar organlari faoliyatiga oid soha mutaxassislari, magistrlar va professor-o'qituvchilar tomonidan tezkor-qidiruv faoliyati, qurol nazorati va jamoat xavfsizligiga oid olib borilgan tadqiqotlarni raqamli indeksatsiya qilish. IIV Akademiyasi tomonidan tayyorlangan uslubiy qollanmalar, xorij tajribasini tahlil qiluvchi yuridik spravkalar, ochiq xarakterdagi operativ-taktik maqolalarni OJS (Open Journal Systems) ochiq jurnallar tizimida hamda Zenodo xalqaro ilmiy repozitoriylarida keng e'lon qilish. Bundan tashqari, respublika va xalqaro miqyosdagi ilmiy-amaliy anjumanlar materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy ilmiy platformalarda to'liq indeksatsiya qilish va tadqiqotlarga DOI (Digital Object Identifier) raqamlarini biriktirish. Bu O'zbekiston huquqshunoslik fanining global jozibadorligini oshirib, ilmiy ishlar iqtibosligini xalqaro miqyosga olib chiqishga kafolat beradi.

Xulosa o'rnida aytilish mumkinki, noqonuniy o'qotar qurollar va portlovchi moddalarni erkin aylanmasiga yo'l qo'ymaslik faqat tergov organlarining ishi emas, u birinchi navbatda konspirativ va innovatsion raqamli resurslarga tayangan tezkor-qidiruv faoliyati orqaligina o'z vaqtida fosh etiladi hamda barvaqt bartaraf qilinadi.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasining "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 25.12.2012 yildagi O'RQ-344-son.

4. O‘zbekiston Respublikasining "Qurol to'g'risida"gi Qonuni. 29.07.2019 yildagi O'RQ-550-son.
5. Masharipov T., va boshq. "Tezkor-qidiruv taktikasi va jinoyatlarni fosh etishning zamonaviy muammolari". – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
6. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives (ATF). "Federal Firearms Regulations Reference Guide". U.S. Department of Justice, 2023.
7. Europol. "Illicit Firearms Trafficking and the Darknet: Threat Assessment". The Hague, 2022.
8. Lee, H., & Kim, J. "Strict Firearms Control and Smart Policing Innovations in South Korea". Asian Journal of Criminology, 2021.
9. National Ballistics Intelligence Service (NABIS). "UK Firearm Threat Assessment and Ballistics Operations". HM Government, London, 2022.
10. Omelchenko, O. A. "Operativnaya zakupka i vnedreniye v sfere nelegalnogo oborota oruzhiya: taktika i pravo". Huquq va xavfsizlik jurnali, 2022.

